Gorski

Vesna Goldsworthy

Narratives

Angle Editorial

Gorski

Narratives
81

Aquesta obra ha rebut un ajut a l'edició
del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

© Vesna Goldsworthy, 2015
First published as *Gorsky* by Chatto and Windus

© Jordi Martín Lloret, per la traducció

© Coldsnowstorm (Thinkstock),
per la imatge de portada

© 9 Grup Editorial SL, per l'edició
Angle Editorial
Muntaner, 200, àtic 8a / 08036 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: febrer de 2016
ISBN: 978-84-16139-97-2
DL B 2913-2016
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la seva incorporació a un sistema informàtic,
ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Gorski

Vesna Goldsworthy

Traducció de
Jordi Martín Lloret

Angle Editorial

Per a la Jacqueline Lewis

«Aquest és l'informe que van fer els consolats anglesos del que havien vist i patit a Rússia; i el seu testimoni es va confirmar amb l'arribada dels consolats russos a Anglaterra. Aquells estrangers no parlaven un llenguatge civilitzat. La indumentària, els gestos i les salutacions tenien un caràcter agrest i bàrbar. L'ambaixador i els dignitaris que l'acompanyaven eren tan fastuosos que tot Londres s'apilotava per admirar-los, i d'una opulència tan obscena que ningú no gosava tocar-los. Assistien als balls de la cort sobreïxents de perles i de feristeles.»

Thomas Macaulay, *Història d'Anglaterra* (1848)

I

Era una oportunitat de negoci d'aquelles que només es presenten un cop a la vida. I això si tens sort.

De primer vaig tenir un any ple de festes glamuroses: un any inesperat i immerescut, ben diferent de tot el que havia experimentat fins aleshores. I tot d'una allò es va acabar i vaig haver de tornar al que era abans, a una altra llengua i a un altre lloc. En Gorski em va canviar la vida.

Recordo el primer cop que va entrar a la llibreria. Era impossible no veure'l, fins i tot en una ciutat com Londres, amb milions d'individus que malden per fer-se notar. La gent es passeja amb fatxenderia exhibicionista, com si fossin els protagonistes del seu propi vídeo de YouTube. Però ell era discretament extraordinari: estranger, car, quiet fins i tot quan es movia, el volum de la veu abaixat permanentment. El musell malenconiós era equí i aristocràtic, i els vestits fets a mida tan rematadament britànics que al principi vaig pensar que només podia ser prussià.

Molts prínceps redundants de la Deutschland s'aventuren en l'art i en les antiguitats en aquests topants de Knightsbridge i Chelsea. Sovint aquests Von Daixonses i Von Dallonses, quan es tracta d'anar a cal sastre, estiren més el minso braç que la màniga monetària. Ell posseïa bilions, més diners

dels que de ben segur ningú pot gastar, i encara menys necessitar, en tota una vida. També vestia d'acord amb el seu estatus, però t'hi havies de fixar per adonar-te'n. Els seus diners no cantaven. Xiuxiuejaven entremig del fru-fru del cotó egipci més blanc, del caixmir més fi i del cuir més suau, i al ritme del tic-tac del mecanisme del rellotge de platí més precís que s'hagi fabricat mai. Tenia tants vestits de Savile Row més o menys idèntics que devien ser d'un sol ús, com el paper de seda: no me l'imagino molestant-se a fer-los dur a la tintoreria. I tot i que em passava mitja vida mirant al carrer per l'aparador, provant d'endevinar el lloc d'origen de cada vianant, Rússia ni em va passar pel cap. No és tant que la seva rossor hiperbòria no encaixés en els aiguamolls glaçats de l'estuari del Neva. Alguna cosa més intangible sobre el conjunt dels seus trets em dirigia cap a la vella Königsberg. Estret i afaiçonat com un gerro de cristall alt, amb uns ulls blaus encastats una mica massa a prop del nas llarg i recte, el seu rostre el feia semblar més alt del que era, i com un ésser d'una altra època —el millor camarada d'Ernst Jünger, un balt errant, o l'amic epistolar germànic de Byron pintat d'esquena per Caspar Friedrich, girant-se lentament cap a l'espectador amb alguna reflexió profunda sobre la mar glaçada que havia estat contemplant fins feia un moment.

Els russos semblaven més forts, més cepats i més rudes, fins i tot quan eren indiscutiblement ben plantats. Per descomptat no parlo dels russos en general, sinó dels russos del grapat de barris més rics de Londres, del col·lectiu elitista d'homes que pertanyien a la generació que a Occident s'hauria anomenat dels *baby-boomers*. A Rússia, les seves vides havien fet un gir complet fins a tancar el cercle. Després d'haver crescut en pisos compartits, de grans guanyaven bilions amb cru, amb gas o amb sofisticades estafes, se'ls gastaven en cases, en cavalls,

en putes i, de tant en tant, també en assassins a sou, i en acabat se'n tornaven a casa a jugar a cartes amb els camarades, tal com feien en els vells i foscos temps comunistes, però ara envoltats per brigades de guardaespatlles. M'hauria d'haver imaginat que també era jueu. Però al capdavall la seva condició de jueu els concernia més a ell i a la Natalia Summerscale que no pas a mi. Ells eren russos. Jo no.

Jo sóc d'un país petit i insignificant d'un racó insignificant d'Europa, i m'alegro que sigui així. En aquesta història la meva nacionalitat només és rellevant en negatiu, només perquè fins aleshores jo no era ni anglès ni rus, i només perquè, quan tot es va haver acabat, va ser l'única cosa que es va mantenir en els peus de les fotografies granuloses de nosaltres dos, i després de mi tot sol, com si fos el meu tret característic, tot i ser l'última cosa que esmentava de mi mateix quan em descrivia. Podríem dir que sóc un estepicursor, aquella espècie vegetal que quan ja ha madurat es desprèn de l'arrel. La condició d'exiliat no era ben bé desagradable. Jo mateix me l'havia triada.

Ara tots aquells mesos a Londres em semblen freds com el mes de novembre. Els meus records són vívids, però es neguen a obeir el calendari. Anglaterra no oferia estacions per ancorar la memòria. Els escassos esclats de blau els podrien haver posat perfectament Constable o Turner: entràvem a les galeries per fugir de la roina. Plovia tothora i el temps només canviava quan la pluja es convertia en aiguaneu. En una o dues ocasions, anant cap a la feina, vaig alçar els ulls cap als núvols que estaven baixos per damunt dels jardins negats i hi vaig veure una esfera pàl·lida al darrere; un sol primerenc o una lluna tardana, penjant inerta allà dalt, com la

promesa d'un lladre. Fins i tot a mitjan primavera semblava que fóssim al *principi de l'hivern que ve*, o si més no aquesta era la broma que feia tothom. Durant gairebé tot aquell any sense estacions la gent entrava a la llibreria, s'estremia amb un calfred, feia algun comentari sobre el temps i es posava a mirar els lloms als prestatges mentre entrava en calor o fins que veia un títol que li interessava, n'examinava un exemplar i en prenia nota per encomanar-lo en línia. Tot i que costava vuit mil lliures al mes només en lloguer, la llibreria Fynch's també podria haver fet de galeria de mostres per a la venda de llibres per Internet. Només quatre gats compraven alguna cosa, per espolsar-se el sentiment de culpa, abans de tornar a sortir a la pluja: una postal o, si se sentien esplèndids, un d'aquells volums primets de poesia que es venen tan poc que les botigues virtuals no es molesten ni a rebaixar-ne el preu. Fins i tot amb uns guanys tan exigus, el negoci es revifava un cop representava que s'havia acabat l'hivern, però això amb prou feines, només en comparació amb les nostres xifres de facturació habituals, les quals, sincerament, deixaven molt a desitjar.

La Fynch's no és la classe de llibreria a la qual es va a comprar lectures per a la platja, tret potser que la platja en qüestió sigui privada. I queda ben *apartada del circuit turístic* —poques vegades el clixé ha estat més encertat—, amagada en un d'aquells carrers laterals on no hi ha cap més botiga i el pas dels vianants és mínim. Només algú que no tingui gaires ganes de vendre res seria capaç d'obrir una llibreria entremig d'una filera d'antigues cotxeres convertides en habitatges en la terra de ningú que hi ha entre Knightsbridge i Chelsea, domini d'interioristes i de residències elegantment moblades on els llibres il·lustrats de gran format superen en quantitat els altres volums en una proporció de tres a un.

Per cert, que això són les xifres reals, no pas una manera de parlar.

Hi ha algunes excepcions, al «vell Chelsea». Ja no hi ha un «vell Knightsbridge», tret que es tingui en compte la primera onada de kuwaitians fets fora per la mena de gent per a qui el petroli ja no és un producte tan interessant com els sorbets de llimona. Però el «vell Chelsea», els clients considerats habituals d'en Christopher Fynch, són anglesos fins al moll de l'os o fins als seus calçotets de Marks & Spencer. Malgasten les últimes monedes de la seva xavalla imperial en coses discretes com ara un llibre de tant en tant. No és que jo prefereixi el «vell» al «nou» Chelsea, amb aquella usurpació europea i nord-americana d'estils senyorials, però estic ètnicament predisposat a sentir tendresa per qualsevol grup de persones prou col·lectivament ximples per deixar-se expulsar del territori propi. Són d'una estirp agonitzant, els del «vell Chelsea», i aviat seran tan extints com les seves comandes de biografies del vescomte Allenby o del cardenal Comesdigui i el seu discurs sobre Martin Amis com a súmmum de l'autor jove i trencador. Els seus mateixos fills s'estimen més semblar «nous rics» encara que no ho siguin.

El matí que em va demanar per primer cop si podia —*si podia?!*— parlar un moment amb mi, el vaig veure baixar d'un cotxe llarg i platejat, un Bentley, potser, o si més no el tipus de vehicle que ha d'estar prou blindat per resistir un atac de granades antitancs. No m'imaginava que acabés girant cap a Fynch's. Se'l veia vacil·lant i encarcarat, amb un ull mig tancat mentre inspeccionava el rètol de la llibreria, com si en l'altre portés un monocle. Tot i que en la seva vida deu haver comprat més que cap altra persona que arribaré a conèixer

mai, no crec que es molestés gaire a *anar de compres*. El vaig observar, sense acabar-me de creure que estigués a punt d'entrar, a través de l'aparador esquitxat de pluja darrere el qual passava hores assegut cada dia, en un taulell tot recobert de rebuts fets a mà (als del «vell Chelsea» això els encantava), sota un pòster que demanava als clients que ajudessin a finançar la llibreria independent del seu barri. Érem independents, sí. I també lletraferits. Malgrat el desordre, que donava l'aparença d'activitat frenètica, aconseguia llegir-me un parell de títols al dia, fins i tot els dies de més feina. Per descomptat mai no m'havia esperat que arribés l'ocasió de fer un «gran negoci», i tot en aquell home —des de com baixava del vehicle, donant breus instruccions a l'elegant xofer que li aguantava la porta del cotxe, fins a la seva manera de passejar-se indecís entre els prestatges mentre jo enllestia una petita transacció i xerrava amb alguna de les nostres clientes habituals del matí, i el to amb què finalment va pronunciar aquell «que puc...?»— apuntava a un gran negoci.

Les clientes del matí solien ser senyores grans amb pentinats de casc blanc o negre, que estaven despertes des de dos quarts de cinc de la matinada i que xalaven llegint històries de fadrines refinades com ara Anita Brookner o Salley Vickers, amb qui se sentien ben identificades tot i que elles no fossin fadrines. Només la dona d'un banquer es pot permetre de viure sola en aquella banda de la ciutat, i algunes havien enviudat diversos cops de diversos banquers. S'ho passaven bé parlant amb mi per matar mitja hora abans d'agafar l'ascensor per pujar al bar de l'últim pis de Peter Jones, on mataven la resta del matí. La meva condició d'estranger els era un avantatge, perquè els agradava explicar-me els costums anglesos, tot i que elles estaven tan perdudes a Anglaterra com jo. Eren les meves millors clientes. Mai no compraven llibres per

Internet, no perquè no els agradés la xarxa, sinó perquè ni tan sols sabien que es pogués fer.

Jo no era un *gentleman* llibreter, tot i que m'esforçava a semblar-ho. Havia desembarcat a la Gran Bretanya a principis dels noranta, com a desertor amb un doctorat en Literatura anglesa. Testimoni d'una anglofília platònica que vaig agafar a vint-i-pocs anys com un virus desconegut, la meva tesi mediocre sobre William Hazlitt no tenia cap interès al meu país, i encara menys a bord de la «nau almirall Regne Unit», on els doctorats en Lite anglesa van a preu de saldo i Hazlitt és una vella glòria tronada enmig de la moda dels estudis postliteraris dels ismes i de la teoria. Vaig arribar a Londres com un refugiat en un mar de refugiats, com a part d'una onada que es formava als Balcans devastats per la guerra i rompia als penya-segats durs però porosos de Dover. Aquells qui esmenten la generació perduda quan parlen de Hemingway o de Scott Fitzgerald no tenen ni idea del que significa *perduda*.

El meu progrés des d'*allà* (el pis de dues habitacions de la meva família en una monstruositat de formigó situada a la perifèria de la capital, la seva imatge congelada en la Polaroid de la memòria en el moment en què el carter va trucar a la porta per lliurar-me els papers de reclutament) fins *aquí* (la llibreria d'en Christopher Fynch a Chelsea en un matí xop i depriment) havia costat unes quantes mentides, la primera de les quals la va dir la meva mare en assegurar que jo ja havia fugit. Aquesta afirmació va anar acompanyada del seu refús, categòric i repetit tres vegades, com si fos alguna fórmula de la Bíblia, a signar res en nom meu.

Qui ho havia de dir, que ella acabaria negant-se a obeir l'estat? Semblava una fulla que el vent més suau podia fer cau-

re. No sabia que estava tota rosegada pel càncer quan em va portar en cotxe fins a la frontera hongaresa, l'endemà en plena nit. Molts dels qui es van quedar a lluitar després menyspreaven els homes com jo. Ens deien les «núvies fugitives». La mare era millor persona que jo. Em va dir que s'estimava més no tornar-me a veure mai més que haver-me de veure amb una arma a les mans. I el seu desig es va complir.

Vist des de fora, el meu camí cap a Londres pot semblar relativament fàcil. La mort dels pares i la venda del seu habitatge miserable per la magnífica suma de deu mil euros —l'únic capital que he posseït mai— no va fer sinó enfortir la meva capacitat per desentendre'm de qualsevol sentiment, una habilitat que era tan útil com la de desentendre'm de les pròpies arrels. També havia estat sempre, i ho reconec sense reserves, un fill de puta amb sort.

Després d'haver allargat tant com vaig poder el meu procés formatiu per tal d'endarrerir el repte i la disciplina de la feina remunerada, em vaig adonar que tenia poques ambicions. I encara van ser menys les que van sobreviure a la travessia en ferri des d'Holanda, on havia passat un parell de nits a casa d'un amic de l'escola que a Belgrad era pintor de murals i a Holanda s'havia convertit en pintor de parets. Amsterdam era ple de desertors balcànics que es col·locaven amb herba legal i amb la companyia recíproca. Si hagués tingut alguna habilitat manual m'hauria quedat al continent.

Quan vaig aconseguir el meu permís de treball britànic, vaig aterrar en la venda de llibres tan accidentalment com —abans que el permís es convertís en una conclusió prèvia— vaig aterrar a Eaton Square, en un dúplex propietat de la dona britànica d'un banquer nord-americà que volia un au-pair mascle per als seus trigèmins concebuts per fecundació in vitro. Els au-pairs mascles estaven de moda. La feina no

requeria cap qualificació especial, però ella va pensar que la meva aportació com a doctorat complementaria les atencions que ja li procurava a temps complet una mainadera filipina. La filipina era tan abnegada com incapaç d'expressar-se bé. Jo portava els nens a escola i a jugar a futbol a Hyde Park. Els queia bé com ells a mi: sense cap mena d'aferrament. Quan ja no em van necessitar com a cangur encara els veia de tant en tant, quan tornaven d'Oxford, de Princeton i de Brown per veure el pare i la mare. A diferència del pare i la mare, ells sí que llegien. Es deixaven caure per la llibreria i em deien *dude* («tio») amb un exagerat accent nord-americà. Avui dia tots els nanos britànics aspiren a ser nord-americans, però en aquest cas a més a més tots tres nois preferien el pare a la mare.

Vaig començar a treballar per a en Christopher Fynch el 1995. En Christopher era un *gentleman* llibreter, en aquest ordre: *gentleman* tothora i llibreter de tant en tant, durant una hora o dues, quan es molestava a aparèixer per veure com m'anava. Em pagava una misèria, però era el que es podia permetre, i sovint més i tot. Ens enteníem bé. Ell era vidu des del 1987. A part d'una fillastra, només una mica més jove que ell, que vivia en alguna banda de West Hampstead, no tenia fills propis. Em va explicar que havia estat «per culpa de les galteres». Dubto que mai hagués tingut gaire intenció de concebre criatures. Ni tan sols sé del cert —malgrat que s'hagués casat amb una dona divuit anys més gran que ell— si en Christopher Fynch era homo o hetero. Sense ser cap asceta en molts altres aspectes (tal com demostraven la seva taula diària a La Poule au Pot i la seva mitja ampolla de claret), en qüestions fins i tot remotament sexuals en Fynch semblava el típic *conco* místic per a qui s'havia inventat el concepte de celibat. Jo li queia bé i ell em queia bé a mi, tot i que ni per un

moment em va passar pel cap que em pogués convertir en el seu hereu en el ram del llibre ni en qualsevol altre. Mai no he tingut esperit de mercenari, i de totes maneres tampoc no hi havia gran cosa a heretar.

La nostra empresa era tan flegmàtica com el clima britànic. Fins al dia que va aparèixer en Gorski amb la seva proposta de negoci. El seu aire solitari i lleugerament taciturn era tan evident que, gairebé des d'aquell primer dia, el vaig anomenar «El gran Gorski» en els correus que intercanviava amb en Fynch. El meu cap era un escriptor entusiasta de correus malgrat la seva façana tecnòfoba d'exalumne de l'Eton College. Els e-mails, les *e-pístoles*, com en deia ell, li permetien de no haver d'aixecar-se del llit si no en tenia ganes. I no n'era l'únic. Estem parlant de la població envellida de tota una illa sencera sumida en un lleu estupor de depressió postimperial.

—Em dic Gorski, Roman Borisovich Gorski —va dir per fi el príncep prussià vestit de caixmir escocès, després d'haver inspeccionat els prestatges d'en Christopher Fynch durant quasi mitja hora, agafant un volum d'ací i d'allà i fullejant-lo d'una manera que era alhora curosa i distreta. El seu accent era inequívocament rus, i parlava un anglès pulcre i correcte.

—Em dic Gorski, Roman Borisovich Gorski —va dir amb una veu en què es barrejaven a parts iguals la suavitat i el rogall de la nicotina—. Que puc parlar un moment amb vostè?

—Parla rus? —va preguntar després que jo m'hagués aixecat de darrere el taulell. Em va caure un llibre dels genolls i una pila de rebuts manuscrits es van escampar per terra. Vaig balbucejar alguna cosa sobre *comprensió* i *lectura*. La meva llengua materna s'hi assemblava prou.

—Què llegeix? —va interrompre Roman Borisovich, encara en anglès—. De Rússia, vull dir.

—Babel. Bunin. Bulgakov.

Va somriure pel meu trio de *B*.

—I també Txèkhov... I Tolstoi, és clar. —Com que no tenia ni idea dels seus gustos literaris, intentava cobrir tot el terreny.

—I Dostoievski no?

Se li va esbossar un tímid somriure de suficiència en un costat del llavi superior. S'adonava que intentava caure-li bé.

—Home, sí..., i no. L'havia llegit. No sé si ara m'agradaria gaire la seva obra. Diguem que la vida ja és prou dura...

Allò no va quedar bé. Què estava dient de Fiodor Mikhàilovitx o, per descomptat, de mi mateix? Tot al meu voltant evidenciava amb escreix que la vida, incloent-hi la meva, devia ser el que fos tret de dura. Però de totes maneres no m'estava atenent.

—I poesia?

—Sí, poesia també. Tsvetaeva. Andrei Beli. Akhmàtova. Blok. L'Edat de Plata en general. I Puixkin, és clar. Com tothom. Com es pot no llegir Puixkin?

«Que profund, Nikola», vaig pensar amb sarcasme, fins i tot mentre desplegava la meva llista descaradament òbvia.

La cosa va anar així, més o menys. *Vam parlar un moment*. L'encàrrec que havia de transformar la llibreria Fynch's durant gairebé dos anys va arribar aparentment com una idea de més a més. Ja quasi havia sortit per la porta quan va esmentar el motiu de la seva visita.

En Gorski s'estava fent una casa en aquell mateix carrer i havíem de procurar que, el dia que ja estigués a punt per anar-

hi a viure, tingués la millor biblioteca de Londres. La millor biblioteca particular d'Europa. No una biblioteca generalista qualsevol, sinó una biblioteca feta a mida per a un *gentleman* rus i erudit interessat en l'art, la literatura i els viatges, i amb facilitat per a les llengües europees; una biblioteca que semblés com si en Gorski hagués comprat els llibres ell mateix i els hagués anat llegint al llarg de molts anys, o que —si no ho havia fet ja— tingués tota la intenció de llegir-los. I també una biblioteca que semblés com si hagués heretat bona part del seu contingut d'uns avantpassats lletraferits. En Gorski volia primeres edicions de tot, incloent-hi de l'Antic Testament, i volia els exemplars en un estat impecable.

No cal que hi afegeixi que els diners no li eren cap problema.

—Li donaré un avançament —va dir, traient-se de la butxaca de l'abric un talonari llarg i estret, enquadernat en pell marró de cocodril. Va fer una pausa d'un parell de segons abans d'escriure la quantitat de dues-centes cinquanta mil lliures, pagadores a *Christopher Fynch Ltd.*, tal com indicava una nota enganxada amb cinta adhesiva a la caixa enregistradora. El prim canó de la ploma estilogràfica estava minuciosament incrustat amb tot de pedres precioses petites com agulles. La tinta era d'un sèpia fosc. La lletra era bonica i intel·ligible alhora. La quantitat es llegia prou clarament.

—Gasti's els diners, i quan se'ls hagi gastat demani'n més. Dediqui-hi el trenta per cent del seu temps. Però vull que em passi els rebuts de tot, fins del llibre de butxaca més barat. Ho troba raonable?

El seu to de veu insinuava que ell era raonable, generós per descomptat, però no boig. A més a més, insinuava que ja tenia experiència tractant amb gent que el prenia per boig i que havien descobert que allò no era cap bona idea.

Tal com ja he dit, la cosa va anar així, més o menys. Tret d'un últim detall, ara que hi penso. Després que jo hagués posat el xec, amb un gest estúpid i maldestre, dins la caixa i l'hagués tancada, en Gorski va fer un mig somriure final i es va aturar.

—Llibres d'art? —va demanar.

—Sí. Bé, no. Vull dir que d'art rus sí, i àvidament, de fet, però en rus no. Encara. —Això, per variar, era totalment cert. M'havia passat gairebé tot l'any anterior estudiant l'art rus, llegint-ne tots els llibres que podia aconseguir, a causa de la Natalia Summerscale.

—Bé. Molt bé. M'agradaria que la meva biblioteca pogués captivar un expert en art.

I dit això va sortir per la porta i va pujar al cotxe que l'esperava.